

Географія

УДК 338.48(470.12)

DOI <https://doi.org/10.32782/NSER/2024-6.17>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОПОРНОГО ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КАРКАСУ

Запотоцький Сергій Петрович

доктор географічних наук, професор,

декан географічного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: 0000-0002-3515-4187

Scopus author ID: 57197796087

Researcher ID: <https://www.researchgate.net/profile/Sergii-Zapototskyi>

Тищенко Світлана Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економіки, підприємництва та туризму

Поліського національного університету

ORCID:0000-0001-5650-5575

Scopus author ID: A-8931-2018

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/156771>

У статті зазначено, що туризм є соціально-економічним явищем, яке характеризується нерівномірним розвитком у просторі, основною причиною диференціації є наявність різних факторів впливу, на особливу увагу серед яких заслуговує розподіл туристсько-рекреаційних ресурсів. Встановлено, що тотальний аналіз туристсько-ресурсного потенціалу обраної території (регіон, область, громада) дозволить визначити причини диференціації на ринку туристичних послуг, а також посилити конкурентні переваги. Доведено, що основним підґрунтям формування туристсько-рекреаційної системи є опорний каркас. Дослідженням питань опорного каркасу присвячено багато наукових праць як географічної, так і соціально-економічної шкіль вітчизняних та закордонних науковців. Виявлено, що теорія опорного каркасу розглядається в різних напрямках, таких як каркас розселення, транспортний каркас, історико-культурний каркас, природно-екологічний каркас тощо. Уявлення конструкції опорного туристсько-рекреаційного каркаса регіону необхідне для його раціонального туристського освоєння. Встановлено, що опорний туристсько-рекреаційний каркас території відіграє ключову роль у забезпеченні її цілісності, ефективного функціонування та керованості. Досліджено основні елементи опорного туристсько-рекреаційного каркасу, а саме: опорні точки зростання, зону приміського відпочинку, мережу туристських маршрутів, яка з'єднує всю структуру туристсько-рекреаційного каркасу території та транзитні коридори (транспортні магістралі – автомобільні, залізничні, водні, повітряні). Виявлено основні елементи туристсько-рекреаційного каркасу – ареали, ядра, осі, локуси. Встановлено, що особливі конфігурації ключових елементів можуть формувати різні типи просторової структури опорного туристсько-рекреаційного каркасу території. До них слід віднести: моноцентричний радіально-променевий тип, моноцентричний радіально-кільцевий тип, поліцентричний решітчастий тип, поліцентричний лінійний тип, поліцентричний басейновий тип, поліцентричний фасадний тип. Досліджено, що туристсько-рекреаційний каркас становить систему просторової організації туризму і рекреації, яка має ієрархічну структуру. Основні рівні цієї ієрархії включають глобальний, національний, регіональний, місцевий та локальний.

Ключові слова: опорний туристсько-рекреаційний каркас, туризм, рекреація, ареали, ядра, осі, локуси.

Zapototskyi S. P., Tyshchenko S. V. Theoretical foundations of the formation of the supporting tourist and recreational framework

The article notes that tourism is a socio-economic phenomenon characterized by uneven development in space, the main reason for differentiation is the presence of various factors of influence, among which the

distribution of tourist and recreational resources is of particular importance. It is established that a total analysis of the tourist and resource potential of the selected territory (region, oblast, community) will allow to determine the reasons for differentiation in the market of tourist services, as well as to strengthen competitive advantages. It is proved that the main basis for the formation of a tourist and recreational system is the supporting framework. Many scientific works of both geographical and socio-economic schools of domestic and foreign scholars are devoted to the study of the supporting framework. It has been found that the theory of the supporting framework is considered in different directions, such as: the settlement framework, the transport framework, the historical and cultural framework, the natural and ecological framework, etc. The presentation of the design of the basic tourist and recreational framework of the region is necessary for its rational tourist development. It is established that the supporting tourist and recreational framework plays a key role in ensuring its integrity, effective functioning and manageability. The main elements of the supporting tourist and recreational framework are investigated, namely: the supporting growth points, the suburban recreation area, the network of tourist routes that connects the entire structure of the tourist and recreational framework of the territory and transit corridors (transport routes – road, rail, water, air). The main elements of the tourist and recreational framework are identified: areas, cores, axes, loci. It has been established that special configurations of key elements can form different types of spatial structure of the supporting tourist and recreational framework of the territory. These include: monocentric radial-beam type, monocentric radial-ring type, polycentric lattice type, polycentric linear type, polycentric pool type, polycentric facade type. It has been researched that the tourist and recreational framework is a system of spatial organization of tourism and recreation, which has a hierarchical structure. The main levels of this hierarchy include global, national, regional and local.

Key words: *supporting tourist and recreational framework, tourism, recreation, areas, cores, axes, loci.*

Вступ. Туризм – це один із ключових секторів економіки, який суттєво впливає на розвиток регіонів. Основу планування туристських територій становить опорний туристсько-рекреаційний каркас, що забезпечує цілісність і ефективність туристичного простору. Від того, як побудований цей каркас, залежить конкурентоспроможність регіону в туристичній сфері. Це підкреслює його важливість для місцевої економіки та покращення якості життя мешканців. Туристична діяльність не лише сприяє соціально-економічному розвитку території, але й відіграє важливу роль у збереженні та раціональному використанні природних ресурсів. Вона стимулює створення нових робочих місць, відкриває можливості для розвитку монопрофільних міст і сіл, а також сприяє зростанню підприємницької та інвестиційної активності. Туризм допомагає підвищити рівень життя населення, розширити міжрегіональну співпрацю та забезпечити екологічно стійке використання рекреаційних ресурсів, що є ключовим для збереження природного середовища.

Концептуальні засади ефективного розміщення господарства і населення в географічному просторі були закладені в працях класиків: І. Тюннена, В. Лаундхардта, А. Вебера, А. Льюша, В. Кристаллера [9; 10], N. Leiper [17]. Але на цьому науковці не зупинилися. У пізніших працях розглядається опорний каркас як база для розвитку різних напрямків у дослідженнях розселення, транспорту, історико-культурної спадщини, природно-екологічного напрямку тощо. Особливий акцент робиться на дослідженні туризму і рекреації в просторовому розрізі, який базується на опорному туристсько-рекреаційному каркасі визначеної території. Сьогодні концепція опорно-

туристського каркасу активно застосовується при просторовому плануванні туризму і рекреації за кордоном. У цьому напрямку є багато недосліджених питань, які потребують вирішення та удосконалень.

Матеріали і методи. Метою нашого дослідження є аналіз особливостей просторової організації опорного туристсько-рекреаційного каркасу визначеної території. У статті використовувалися такі методи дослідження: теоретичні, методи географічних досліджень та порівняльно-географічні, формалізовані.

Результати. Туризм як соціально-економічне явище характеризується нерівномірним розвитком у просторі, що зумовлено безліччю чинників, основним з яких є територіальний розподіл туристсько-рекреаційних ресурсів. Аналіз територіальної структури туризму та особливостей його розвитку в межах обраного регіону дозволяє не тільки виявити причини відмінностей у туристичному запиті та пропозиції, але й передбачити послідовні кроки для створення конкурентних переваг. Це також допомагає впливати на ключові елементи туристської системи в конкретних районах та сприяти усуненню територіальної неоднорідності.

Підґрунтям територіальної структури туризму виступає туристський опорний каркас, що базується на понятті «система». За вченням Г.А. Грузинцева, «будь-яка система складається з елементів, пов'язаних між собою певними відносинами, які і утворюють синтез, що лежить в основі системи» [1].

Формування опорного каркасу туристсько-рекреаційної мережі країни, на думку О.О. Любіцевої, дасть можливість сконцентрувати фінан-

сові, будівельні, кадрові ресурси, сформувати конкурентоздатний національний туристичний продукт для ринку міжнародного туризму [13].

Слід зауважити, що формування ідеї опорного каркасу території було започатковано Н.Н. Баранським (1956 р.), а його подальше удосконалення відбулося завдяки роботам Г.М. Лаппо [12] та інших науковців. Початок теоретичного осмислення територіальної диференціації географічного простору було покладено німецьким економістом (модель І. Тюнена [26]). Передумовою формування концепції опорного каркасу території, яка в сучасному світі є теоретичною базою територіального планування, є теорії В. Крісталлера (1966 р.) [10], В. Лаунхардта [29].

Опорний каркас розглядається і в інших напрямках діяльності, таких як каркас розселення [4; 18; 16; 20], транспортний каркас [23; 2], історико-культурний каркас [21], природно-екологічний каркас та антропогенно-техногенне навантаження на територію [19, 28] тощо.

У період 1960–1980-х років була створена низка концепцій територіальної організації туризму такими вченими, як N. Leiper (1979 р.) [17], A. Holden, C.K. Кемпбелл, Д.С. Мерсер, Ж.О.Ж. Лундгрєн, Ж. Каза, Ю.І. Пітюренко, П.М. Полян, Ю.А. Ведєнін тощо. Для всіх зазначених концепцій було характерне застосування системно-структурного та антропоцентричного підходів.

В узагальненому вигляді «опорний каркас території є лінійно-вузловою системою, що складається з міст (вузли) і магістралей, що їх пов'язують (лінії), які утворюють в сукупності свого роду кістяк, на якому все тримається і який формує територію, надаючи їй певну конфігурацію» [8]. Опорний каркас території відіграє ключову роль у забезпеченні її цілісності, ефективного функціонування та керованості. Окрім загального соціально-економічного каркасу, існують також спеціалізовані структури, які відображають просторову організацію та специфіку роботи окремих галузей і сфер діяльності. Однією з таких структур є опорний туристсько-рекреаційний каркас. Ця складова є стабільною частиною території, яка володіє значним потенціалом для самостійного динамічного розвитку. Вона сприяє формуванню зв'язності та гармонійності туристичного простору, забезпечуючи досягнення важливих соціально-економічних цілей і спрямованість на просторовий розвиток, орієнтований на потреби суспільства. Поряд з таким терміном виділяють термін «туристичний каркас території» – сукупність точкових (дискретних) та ареальних елементів територіальної структури туристичного комплексу у межах певного регіону (пункт, центр, вузол, агломерація), об'єднаних функціональними зв'язками, і транспортних магістралей, що їх з'єднують [27].

Туристська діяльність виступає каталізатором соціально-економічного розвитку регіону, стимулюючи створення нових робочих місць, відкриваючи нові можливості для розвитку монопрофільних міст і сільських населених пунктів, сприяючи зростанню підприємницької та інвестиційної активності, підвищенню рівня життя населення, розширенню міжрегіональної співпраці та раціональному використанню рекреаційних ресурсів.

На нашу думку, опорний туристсько-рекреаційний каркас території – це лінійно-вузлова система просторової організації туристсько-рекреаційної діяльності, в якій вузли являють собою розвинені туристські території (дестинація, туристичні центри, кластери тощо), які мають стабільні й регулярні національні та транспортно-комунікаційні зв'язки між собою. Ключовими елементами опорного туристсько-рекреаційного каркасу, як і в будь-якій каркасній системі, є вузли та лінійні зв'язки між ними.

Спостерігається використання планувального, природно-рекреаційного та антропогенного каркасів території містобудівниками, особливо з урахуванням об'єктів рекреаційного значення, в процесі розробки Генеральної схеми планування України (2002 р.) та при районному плануванні областей і адміністративних районів. Наприклад, Генеральна схема, яка є основним містобудівним документом на державному рівні, включає схему «Території рекреаційного призначення», де зазначено межі лісових кварталів, лісів історико-культурного призначення, експлуатаційних лісів, лісогосподарської частини лісів зеленої зони, лісопарків зеленої зони, захисних лісів [24]. Також у законопроекті № 3337 зазначено, що «прийняття законопроекту створить підґрунтя для функціонування Генеральної схеми на основі провідних геоінформаційних технологій, формуючи каркас для національної геоінформаційної системи, а також узгодженого та прозорого управління» [25].

Опорний туристсько-рекреаційний каркас можна порівняти зі «скелетом» туристсько-рекреаційного району, у той час як інші, менш значущі в туристичному плані території є «тканиною» району. Ця «тканина» служить резервом для подальшого розвитку каркасу. Опорний туристсько-рекреаційний каркас включає в себе такі основні елементи:

– опорні точки зростання. Ці точки розташовані на територіях, де оптимально поєднуються різні ресурси та умови для розвитку туризму і рекреації. Серед них виділяються ядра каркасу, які є основними центрами туризму і рекреації в досліджуваному регіоні;

– зону приміського відпочинку, призначену для мешканців міст та оснащену всією необхідною туристсько-рекреаційною інфраструктурою.

Ця зона особливо популярна у вихідні, коли спостерігаються піки відвідуваності;

– мережу туристських маршрутів, що є ключовими елементами, які поєднують усю структуру туристсько-рекреаційного каркасу території. Вона формує текстуру туристсько-рекреаційного району, визначаючи його освоєність, транспортну доступність і щільність об'єктів туристичного інтересу;

– транзитні коридори, що виконують важливу транспортну функцію. До них належать різні транспортні магістралі, такі як автомобільні, залізничні, водні та повітряні шляхи, що забезпечують транзит вантажів та пасажирів.

Проектування опорного туристсько-рекреаційного каркаса підкреслює його складну функціональну організацію і структуру. Важливими елементами є ядра, опорні точки, транспортні коридори, а також лінійні та точкові елементи. Це можуть бути кар'єри, озера та природні об'єкти. Ці елементи об'єднують ядра в єдину туристсько-рекреаційну мережу, забезпечуючи транзитне переміщення туристів.

Так, П. Царик та Л. Царик [30] виділяють композиційні (функціонально-планувальні) елементи регіональних туристсько-рекреаційних систем (за С.Ю. Колбовським), як і є базою для формування опорного туристсько-рекреаційного каркасу:

– ареали – це зони концентрації туристсько-рекреаційних і санаторно-курортних ресурсів, які приваблюють туристів та є основою розвитку туризму. Вони слугують вузловими точками організованого територіально-рекреаційного комплексу (ОТРК) на верхніх рівнях ієрархії. На національному рівні ареали можуть бути великими зонами зосередження туристичних ресурсів та інфраструктури, включаючи готелі, турбази, ресторани, марковані маршрути тощо, що охоплюють значну частину регіону або навіть кілька суміжних адміністративних одиниць. На регіональному рівні ОТРК-ареали охоплюють території в межах одного чи декількох прилеглих адміністративних районів;

– ядра – це функціональні центри ареалів різних рівнів ієрархії, де зосереджений максимальний туристсько-рекреаційний потенціал. Вони організують розподіл туристських потоків. У ролі ядер виступають центральні частини міст з архітектурно та історично цінним середовищем, малі історичні населені пункти, курортні міста та села. Вони забезпечують туристичну діяльність трудовими ресурсами та спеціалізованою інфраструктурою. Залежно від масштабів туристичних ресурсів і насиченості інфраструктурою ядра можуть класифікуватися за рангами – перший, другий, третій;

– осі – це транспортно-маршрутні коридори, які об'єднують ареали та ядра в межах ареалів

у єдину територіальну структуру. Вони забезпечують транспортну доступність, можливості для використання наявних ареалів та освоєння нових територій. Відповідно до рівня ієрархії осі ОТРК можуть мати різний тип: транзитні осі – туристські маршрути загальнонаціонального або міжнародного значення (міжнародні та транзитні автодороги, залізниці, круїзні лінії); основні регіональні осі – це маршрути водного, кінного, пішохідного туризму великої протяжності, а також багатоденні автомобільні маршрути; місцеві осі – маршрути невеликої протяжності місцевого значення;

– локуси – точкові елементи ОТРК, які включають окремі пам'ятки, природні об'єкти, санаторії, турбази, будинки відпочинку, а також локації для зупинок під час екскурсій та елементи сценаріїв маршрутів.

Існують різні види опорних каркасів території, що зумовлені особливостями конфігурації своїх ключових елементів. Вони формують різні типи планової структури, описані в працях [3; 11–16; 21; 32] (табл. 1).

Туристсько-рекреаційний каркас є ієрархічною системою просторової організації туризму і рекреації. Можна виділити такі основні ієрархічні рівні: глобальний, національний, регіональний, місцевий, локальний. Глобальний рівень ОТРК характеризує загальні просторові закономірності функціонування світової індустрії туризму. Вузлами опорного туристсько-рекреаційного каркасу глобального рівня є ключові туристські дестинації.

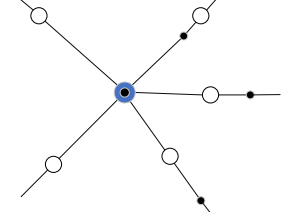
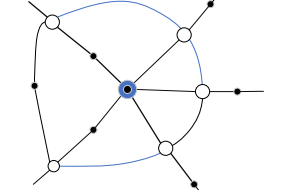
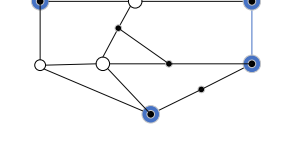
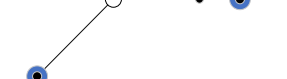
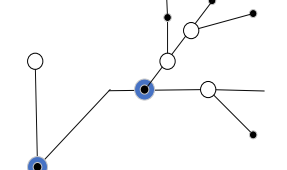
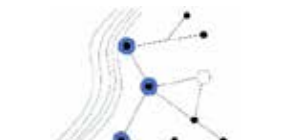
Такі території охоплюють великі туристські регіони, іноді кількох країн, наприклад, Альпи, Карибські острови. Вузлами можуть виступати і окремі країни, а іноді міста, що істотно виділяються туристським потенціалом і розвиненістю туристської інфраструктури, а також великі регіони країн-гігантів – Каліфорнія і Флорида у США. Умовно лінійні елементи глобального ОТРК становлять сформовані напрямки світових туристських потоків, представлених повітряними, морськими, залізничними, автомобільними маршрутами.

Національний рівень ОТРК передбачає виокремлення вузлів як головних ареалів туристсько-рекреаційної діяльності. В Україні такими вузлами виступають Київ, Львів, Одеса, Дніпро тощо, що «стягують» на себе більшу частину внутрішнього турпотіку країни і практично весь турпотік з-за кордону. Вузли ОТРК національного рівня мають загальнодержавну популярність. Їх об'єднують лінії – зв'язки, що утворені магістралями загальнодержавного значення і регулярними маршрутами між великими аеропортами, морськими і річковими портами.

Одні і ті ж об'єкти опорного туристсько-рекреаційного каркасу при розгляді на різних

Таблиця 1

Типи просторової структури опорного туристсько-рекреаційного каркасу території

	<p><i>Моноцентричний радіально-променевий тип.</i> Організація територіально-рекреаційного каркасу формується за допомогою яскравого та виразного адміністративного центру, де знаходиться значна частина туристських ресурсів та інфраструктури. Транспортно-інфраструктурні зв'язки мають радіально-променевий тип, тобто спрямовуються від головного центру до центрів нижчого рівня. Туристсько-рекреаційні центри другого та третього порядку (ядра 2-го і 3-го рангів) розміщуються навколо головного центру на певній відстані вздовж основних транспортних магістралей</p>
<p>● – вузли ОТРК 1-го рангу; ○ – вузли ОТРК 2-го рангу; ● – вузли ОТРК 3-го рангу; локуси: — – основні осі ОТРК; - - допоміжні осі ОТРК</p>	
	<p><i>Моноцентричний радіально-кільцевий тип.</i> Опорний туристсько-рекреаційний каркас заснований на радіально-променевому типі, тобто між самими центрами другого і третього порядків виникають транспортні осі, вони перпендикулярні основним радіусам</p>
	<p><i>Поліцентричний решітчастий тип.</i> Опорний туристсько-рекреаційний каркас характерний для вже освоєних і густозаселених рівнинних територій з туристсько-рекреаційними центрами майже однакової значимості. Тут є і менш значущі центри. Транспортна інфраструктура є решітчастою, що найбільш ефективно. Здійснюється наближений до рівномірного розподіл туристичних потоків</p>
	<p><i>Поліцентричний лінійний тип.</i> Опорний туристсько-рекреаційний каркас характерний для регіонів, через які проходить потужна транспортна магістраль, вздовж якої знаходяться всі відповідні туристсько-рекреаційні центри</p>
	<p><i>Поліцентричний басейновий тип.</i> Опорний туристсько-рекреаційний каркас характерний для гірських регіонів, де туристсько-рекреаційний простір організований навколо гірських хребтів і річкових долин. Там же і розташовані туристсько-рекреаційні центри та вся інфраструктура</p>
	<p><i>Поліцентричний фасадний тип.</i> Опорний туристсько-рекреаційний каркас характерний для приморських регіонів, основні туристсько-рекреаційні центри яких розташовані вздовж морського узбережжя. Тут зосереджені всі туристсько-рекреаційні ресурси в межах кожного ареалу, що задовольняють потреби як туристів, так і місцевих мешканців. Усі ареали з'єднані транспортною магістраллю, за якою можна дістатися до ядер меншого порядку або локусів</p>

просторових рівнях беруть участь у формуванні відповідних каркасів, але змінюють свої функціонально-статусні характеристики. Так, об'єкти, що виступають локусами або ядрами 2-го і 3-го рангів в ОТРК національного рівня, стають ядрами 1-го рангу на регіональному рівні; регіональні локуси можуть бути ядрами місцевого рівня. Ця закономірність характерна і для опорного туристсько-рекреаційного каркасу різного масштабу: в національному ОТРК осями виступають тільки залізничні дороги і автомагістралі державного значення, найважливіші річкові транспортні магістралі з регулярними круїзними маршрутами, а також міжнародні аеропорти; на регіональному ж і місцевому рівні осями ОТРК

є вже всі дороги регіонального та місцевого значення, навіть ґрунтові автодороги. У локальному ОТРК взагалі не обов'язкові транспортні шляхи в повному сенсі цього слова. Достатньо пішохідних маршрутів.

Також необхідно відзначити, що ОТРК будь-якого рівня є досить динамічним формуванням. Він може як розвиватися, так і деградувати. Найбільш типовим фактором розвитку є поліпшення економіко-географічного положення території за рахунок покращення транспортної доступності (наприклад, будівництво нової дороги або аеропорту). Деградація елементів ОТРК відбувається частіше у разі нераціонального використання туристсько-рекреаційного потенціалу та критич-

ного вичерпання важливих ресурсів. Соціально-економічні, політичні та екологічні явища та процеси можуть негативно впливати на розвиток туризму.

Висновки. Ми висвітлили ключові аспекти формування опорного туристсько-рекреаційного каркасу як основи для просторової організації

туризму та рекреації. Туризм є соціально-економічним явищем, розвиток якого нерівномірно розподілений через різноманітні фактори, включаючи ресурсну базу. Опорний каркас забезпечує ефективне функціонування туристичної системи, її конкурентоспроможність та управлінську цільність.

Література:

1. Аріон О.В. Рекреаційна географія: парадигми та вектори розвитку : навчально-методичний посібник до спецкурсу для студентів освітнього рівня «магістр» спеціальності 106 «Географія». Київ, 2023. 93 с.
2. Безлюбченко О.С. Урбаністика : навчальний посібник для студентів напряму підготовки «Будівництво». Харків, 2015. 274 с.
3. Регіональна економіка : словник-довідник / О.Д. Богорад, О.М. Невелєв, В.М. Падалка, М.В. Підмогильний ; за ред. М.В. Підмогильного. Київ : НДІСПМ, 2004. 346 с.
4. Гладкий О. Міські системи розселення: становлення та структура. *Вісник Київського національного університету. Серія «Географія»*. 2014. № 1 (62). С. 16–22. URL: <https://visnyk-geo.knu.ua/wp-content/uploads/2016/04/6-62.pdf> (дата звернення: 10.12.2024).
5. ДАРТ. Динаміка податкових надходжень від регіонів за I півріччя 2023 року. URL: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_b_1_3_97/1-1-0-342 (дата звернення: 10.12.2024).
6. Запотоцький С., Горін І. Туристично-рекреаційний потенціал Львівської області: географічні особливості використання та відтворення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. 1 (70). С. 72–79. URL: <https://visnyk-geo.knu.ua/wp-content/uploads/2018/09/70-13.pdf> (дата звернення: 05.12.2024).
7. Карпюк З.К. Формування екологічної мережі : методичні рекомендації до практичних робіт. Луцьк, 2024. 87 с.
8. Kapera I. Planning as the Basic Function of Tourism and Recreation Management in Poland. *Problems of Management in the 21st Century*. 2012. Vol. 3. P. 36–42.
9. Christaller W. Central Places in Southern Germany. Englewood Cliffs. N.J., 1966.
10. Крісталлер В. Центральні місця Південної Німеччини / пер. Карлайла В. Баскіна. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1966. С. 230. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/000271626636800132>.
11. Колотуха О.В. Дитячо-юнацький туризм в Україні як територіальна соціально-економічна система: проблеми та перспективи розвитку : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02. Київ, 2005. 20 с.
12. Лаппо Г.М. Концепція опорного каркасу територіальної структури народного господарства: розвиток, теоретичне та практичне значення. *Вісті АН СРСР. Серія «Географічна»*. 1983. № 5. С. 16–28. URL: https://www.demoscope.ru/weekly/knigi/polka/gold_fund02.html.
13. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). Київ, 2002. 436 с.
14. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг як об'єкт географії туризму. *Український географічний журнал*. 2003. № 2. С. 43–51.
15. Любіцева О.О. Концепція формування опорного туристичного каркасу як основа впровадження стратегії сталого розвитку туризму в Україні. *Географія та туризм*. 2011. Вип. 14. С. 3–10. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/lubiceva9.htm (дата звернення: 16.12.2024).
16. Лаврик О.Д. Основи геоурбаністики : навчальний посібник. Житомир, 2022. 158 с.
17. Leiper N. The framework of tourism: towards a definition of tourism, tourist, and the tourist Industry. *Annals of Tourism Research*. 1979. Vol. 6 (4). P. 390–407. URL: <https://franciscodosanjos.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/12/leiper.pdf> (дата звернення: 18.12.2024).
18. Країнознавство: теорія та практика : підручник / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, Ю.С. Занько, Н.М. Ганич. Київ, 2012. 528 с.
19. Максименко Н.В. Територіальна організація регіональної екологічної мережі Харківської області на ландшафтній основі : монографія. Харків, 2022. 200 с.
20. Немець К., Кравченко К. Роль та значення заселенсько-розселенських процесів для розвитку соціогеосистеми Харківської області. *Часопис соціально-економічної географії*. 2015. Вип. 19 (2). С. 54–59.
21. Панченко Т.Ф. Науково-методичні аспекти організації регіональних систем туризму на базі об'єктів історико-містобудівної спадщини. *Історія туризму в Україні*. Київ : Ін-т туризму і готельн. г-ва, 1998. С. 45–55.
22. Пашковська Л.В. Транспортно-комунікаційні осі – лінійні форми територіальної організації суспільства. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71262/16-Pashkovska.pdf?sequence=1> (дата звернення: 20.12.2024).
23. Посацький Б.С. Основи урбаністики. Територіальне і просторове планування : навчальний посібник. Львів, 2010. 344 с.
24. Про Генеральну схему планування території України : Закон України від 7 лютого 2002 року № 3059-III. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3059-14> (дата звернення: 20.12.2024).
25. Генеральна схема планування території. *Голос України*. 18 листопада 2020 р. URL: <http://www.golos.com.ua/article/338468> (дата звернення: 20.12.2024).

26. Рутинський М.Й. Застосування штандортної теорії Йоганна Тюнена для історико-географічного аналізу особливостей становлення Львівської приміської територіальної рекреаційної системи. *Економічна та соціальна географія*. 2012. Вип. 64. С. 196–212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esg_2012_64_26 (дата звернення: 20.12.2024).
27. Смалъ І. Географія туризму. Ніжин, 2011. 576 с. URL: <http://surl.li/prebjr> (дата звернення: 25.12.2024).
28. Топчієв О.Г., Сич В.А., Шашеро А.М. Концепція каркасів антропогенно-техногенних навантажень. *Український географічний журнал*. 2019. № 2 (106). С. 41–48.
29. Томашевська О.А., Мірзоєва Т.В. Теоретичні засади розміщення продуктивних сил і регіональної економіки. *Агросвіт*. 2012. № 5. С. 17–23. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/5_2012/6.pdf (дата звернення: 20.12.2024).
30. Царик П., Царик Л. Щодо функціонально-планувальної мережі елементів регіональної туристсько-рекреаційної системи. *Рекреаційна географія і туризм*. 2014. № 1. С. 139–145. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6074/1/Tsaryk.pdf> (дата звернення: 01.12.2024).
31. Holden A. *Tourism Studies and the Social Sciences*. London : Routledge, 2006. 228 p. URL: <https://archive.org/details/tourismstudiesso0000hold> (дата звернення 01.12.2024).
32. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії : підручник. Львів, 2003. 444 с.

References:

1. Arion, O. V. (2023). *Rekreasiina heohrafiia : paradyhmy ta vektory rozvytku: navchalno-metodychnyi posibnyk do spetskursu dlia studentiv osvithnoho rivniu "mahistr" spetsialnosti 106 – Heohrafiia (elektronne vydannia)*. [Recreational geography: paradigms and vectors of development: a study guide for a special course for students of the master's degree in specialty 106 – Geography (electronic edition)]. Kyiv, 274 s.
2. Bezliubchenko, O. S. (2015). *Urbanistyka : navch. posibnyk dlia studentiv napriamu pidhotovky "Budivnytstvo"*. [Urbanism: a textbook for students majoring in Civil Engineering]. Kharkiv, 274 s.
3. Bohorad, O.D., Neveliev, O.M., Padalka, V.M., & Pidmohylnyi, M.V. (2004). *Rehionalna ekonomika: Slovnyk-dovidnyk*. [Regional economy: A dictionary reference]. Kyiv, 346 s.
4. Hladkyi, O. (2014). *Miski systemy rozselennia: stanovlennia ta struktura* [Urban settlement systems: formation and structure]. *Visnyk KNU. Heohrafiia*, 1(62), S. 16–22. Retrieved from <https://visnyk-geo.knu.ua/wp-content/uploads/2016/04/6-62.pdf> (accessed December 10, 2024) [in Ukrainian]
5. DART. *Dynamika podatkovykh nadkhodzen vid rehioniv za I pershe pivrichchia 2023 roku*. [DART. Dynamics of tax revenues from regions in the first half of 2023]. Retrieved from https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_b_1_3_97/1-1-0-342 (accessed December 10, 2024) [in Ukrainian]
6. Zapototskyi, S., & Horyn, I. (2018). *Turystychno-rekreasiinyi potentsial Lvivskoi oblasti: heohrafichni osoblyvosti vykorystannia ta vidtvorennia* [Tourist and recreational potential of Lviv region: geographical features of use and reproduction]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, 1 (70), С. 72–79. URL: <https://visnyk-geo.knu.ua/wp-content/uploads/2018/09/70-13.pdf> [in Ukrainian]
7. Karpiuk, Z. K. (2024). *Formuvannia ekolohichnoi merezhi: metodychni rekomendatsii do praktychnykh robit* [Formation of an ecological network: methodological recommendations for practical work.]. Lutsk, 87 s.
8. Kapera, I. (2012), "Planning as the Basic Function of Tourism and Recreation Management in Poland", *Problemy menedzhmentu v 21 stolitti*. Vol. 3. Pp. 36–42 [in Poland].
9. Christaller, W. (1966). "Central Places in Southern Germany" Englewood Cliffs. N. J. [in USA]
10. Kristaller Volter (1966). *Tsentralni mistsia Pivdennoi Nimechchyny*. Pereklad Karlaila V. Baskina. [The Central Places of Southern Germany. Translated by Carlisle W. Baskin]. 230 s. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/000271626636800132> (accessed December 10, 2024) [in Ukrainian].
11. Kolotukha, O.V. (2005). "Children's and Youth Tourism in Ukraine as a Territorial Socio-Economic System: Problems and Prospects for Development" Ph.D. NAS of Ukraine; Institute of Geography of Kyiv, Kyiv, Ukraine.
12. Lappo, H.M. (1983). *Kontseptsiiia opornoho karkasu terytorialnoi struktury narodnoho hospodarstva: rozvytok, teoretychne ta praktychne znachennia* [The Concept of the Supporting Framework of the Territorial Structure of the National Economy: Development, Theoretical and Practical Significance]. *Visti AN SRSR. Heohrafichna seriia*, 5, 16–28. Retrieved from https://www.demoscope.ru/weekly/knigi/polka/gold_fund02.html [in Ukrainian]
13. Liubitseva, O.O. (2002). *Rynok turystychnykh posluh (heoprosstorovi aspekty)*. [The market of tourist services (geospatial aspects)]. Kyiv, 436 s.
14. Liubitseva, O.O. (2003). *Rynok turystychnykh posluh yak ob'iekt heohrafii turyzmu* [The market of tourist services as an object of tourism geography]. *Ukr. heohr. Zhurn*, 2, s. 43–51 [in Ukrainian].
15. Liubitseva, O.O. (2011). *Kontseptsiiia formuvannia opornoho turystychnoho karkasu yak osnova vprovadzhennia stratehii staloho rozvytku turyzmu v Ukraini* [The concept of forming a supporting tourism framework as a basis for implementing a strategy for sustainable tourism development in Ukraine]. *Heohrafiia ta turyzm*, 14, s. 3–10 [in Ukrainian].
16. Lavryk, O. D. (2022). *Osnovy heourbanistyky: navch. Posib*. [Fundamentals of geo-urbanism: a textbook]. Zhytomyr. 158 s. [in Ukrainian]
17. Leiper, N. (1979). "The framework of tourism: towards a definition of tourism, tourist, and the tourist Industry". *Analiz doslidzhen turyzmu*. Vol. 6 (4). P. 390–407. franciscodosanjos.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/12/leiper.pdf (accessed December 10, 2024) [in Ukrainian].

18. Malska, M. P., Antoniuk, N. V., Zanko, Yu. S., & Hanych, N. M. (2012). *Krainoznavstvo: teoriia ta praktyka*. Pidruchnyk [Country Studies: Theory and Practice. Textbook]. Kyiv. 528 s. [in Ukrainian]
19. Maksymenko, N. V. (2022). *Terytorialna orhanizatsiia rehionalnoi ekolohichnoi merezhi Kharkivskoi oblasti na landshaftnii osnovi : monohrafiia*. [Territorial organization of the regional ecological network of Kharkiv region on a landscape basis]. Kharkiv. 200 s. [in Ukrainian].
20. Nemets, K., & Kravchenko, K. (2017). Rol ta znachennia zaselensko-rozselenskykh protsesiv dlia rozvytku sotsioheosystemy Kharkivskoi oblasti [The role and importance of settlement and resettlement processes for the development of the socio-geosystem of the Kharkiv region]. *Chasopys sotsialno-ekonomichnoi heohrafii*, 19(2), s. 54–59 [in Ukrainian].
21. Panchenko, T. F. (1998). Naukovo-metodychni aspekty orhanizatsii rehionalnykh system turyzmu na bazi ob'ektiv istoryko-mistobudivnoi spadshchyny [Scientific and Methodological Aspects of Organizing Regional Tourism Systems on the Basis of Historical and Urban Heritage Objects]. *Istoriia turyzmu v Ukraini. K.: In-t turyzmu i hoteln. h-va*, 64, s. 196–212 [in Ukrainian].
22. Pashkovska, L. V. Transportno-komunikatsiini osi – liniini formy terytorialnoi orhanizatsii suspilstva [Transport and communication axes are linear forms of territorial organization of society]. Retrieved from: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71262/16-Pashkovska.pdf?sequence=1> (accessed December 20, 2024) [in Ukrainian]
23. Posatskyi, B. S. (2010). *Osnovy urbanistyky. Terytorialne i prostorove planuvannia: navch. Posib.* [Fundamentals of urbanism. Territorial and spatial planning: a textbook.]. Lviv. 344 s. [in Ukrainian].
24. *Zakon Ukrainy* (2002). Pro Gheneraljnu skhemu planuvannja terytoriji Ukrainy. [Law of Ukraine On the General Scheme of Planning of the Territory of Ukraine]: No 3059- III. Retrieved from: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3059-14> (accessed December 20, 2024).
25. *Golos Ukrainy* (2020). Gheneraljna skhema planuvannja terytoriji. [General layout of the territory]. <http://www.golos.com.ua/article/338468> (accessed December 20, 2024). [in Ukrainian]
26. Rutynskyi, M. Y. (2012). Zastosuvannia shtandortnoi teorii Yohanna Tiunena dlia istoryko-heohrafichnoho analizu osoblyvostei stanovlennia Lvivskoi prymiskoi terytorialnoi rekreatsiinoi systemy [Application of Johannes Thünen's Standort Theory for the Historical and Geographical Analysis of the Peculiarities of the Formation of the Lviv Suburban Territorial Recreational System]. *Ekonomichna ta sotsialna heohrafiia*, 64, s. 196–212. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/esg_2012_64_26 [in Ukrainian]
27. Smal Ihor. (2011). *Heohrafiia turyzmu*. Geography .[Geography of tourism]. Nizhyn. 576 s. [in Ukrainian]
28. Topchiiev, O. H., Sych, V. A., & Shashero, A. M. (2019). Kontseptsiiia karkasiv antropohenno-tekhnohennykh navantazhen [The concept of frameworks of anthropogenic and technological loads]. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, 2(106), s. 41–48 [in Ukrainian].
29. Tomashevska, O. A., & Mirzoieva, T. V. (2012). Teoretychni zasady rozmishchennia produktyvnykh syl i rehionalnoi ekonomiky [Theoretical foundations of productive forces distribution and regional economy]. *Ahrosvit*, No 5, s. 17–23. Retrieved from http://www.agrosvit.info/pdf/5_2012/6.pdf [in Ukrainian].
30. Caryk, P., & Caryk, L. (2014). Shhodo funkcionaljno-planuvajnojinoji merezhi elementiv rehionaljnoji turysts'jko-rekreatciinoji systemy [Regarding the functional and planning network of elements of the regional tourism and recreation system]. *Rekreatijna gheohrafija i turyzm Naukovi zapysky*. Retrieved from <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6074/1/Tsaryk.pdf> [in Ukrainian] (accessed December 01, 2024)
31. Holden, A. (2006). "Tourism Studies and the Social Science". London: Rutledge. 228 p. Retrieved from <https://archive.org/details/tourismstudiesso000hold> (accessed December 01, 2024).
32. Shablii, O.I. (2003). *Osnovy zahalnoi suspilnoi heohrafii*. Pidruchnyk. [Fundamentals of general social geography. Textbook]. Lviv. 444 s. [in Ukrainian]